

4. Public consultations. Green Paper «TEN-T: A policy review — Towards a better integrated trans-European transport network at the service of the common transport policy». Consultation period: 04/02/2009 — 30/04/2009 // Офіційний сайт Європейської Комісії [Електронний ресурс]. — Режим доступу: [http://ec.europa.eu/transport/infrastructure/consultations/2009\\_04\\_30\\_ten\\_t\\_green\\_paper\\_en.htm](http://ec.europa.eu/transport/infrastructure/consultations/2009_04_30_ten_t_green_paper_en.htm).

УДК 330.338.1

*О. О. Кундицький*

### **ПРОБЛЕМИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЗАОЩАДЖЕНЬ ДОМОГОСПОДАРСТВ У ФІЗИЧНИЙ КАПІТАЛ В ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ**

Однією із ключових проблем використання заощаджень як джерела фінансових ресурсів для нагромадження фізичного капіталу є створення і підтримання в Україні макроекономічного середовища, яке сприятиме трансформації заощаджень домогосподарств у реальний інвестиційний попит. Стратегічне завдання макроекономічної політики — запровадити механізми, які стимулюватимуть процес мобілізації і трансформації заощаджень в інвестиційні ресурси. Це допоможе істотно наростити внутрішній інвестиційний потенціал вітчизняної економіки, стимулюватиме внутрішній попит і зрештою забезпечить підвищення рівня життя населення.

Вирішення проблеми трансформації заощаджень має здійснюватися у межах фінансової стабілізації, яка передбачає контроль над рівнем поточної та «відстроченої» інфляції, вираженої в дефіциті бюджету, платіжного балансу і неплатежів. Активність і методи боротьби з інфляцією залежать від її рівня. Як доводить світовий досвід, при рівні інфляції понад 40 % на рік виробничі інвестиції не здійснюються. В Україні цей показник інфляції був неодноразово перевищений. Такий рівень інфляції у вітчизняній економіці порушував оптимальні співвідношення між заощадженнями та інвестиціями у вітчизняну економіку. Тому можливості для нарощування інвестиційного потенціалу вітчизняної економіки використовувалися не повністю. Особливо несприятливо впливали на процеси трансформації: низька дієздатність банківсько-кредитної системи, її фактична неспроможність акумулювати достатньо високий інвестиційний потенціал населення,

відсутність розвиненої мережі інвесторів (пенсійних фондів і страхових компаній) та ін.

Забезпечення стабільного макроекономічного середовища сприяє збільшенню рівня доходів населення. Як свідчать емпіричні дані розвитку промислових країн, між рівнем заощадження і рівнем доходу на душу населення існує тісний взаємозв'язок. Сприятлива економічна ситуація в державі стимулює розвиток ощадного процесу. Як правило, у країнах, економіка яких швидко розвивається, простежується тенденція до зростання заощаджень, які вкрай необхідні для фінансування інвестицій.

Ця залежність тою чи іншою мірою виявляється у більшості розвинених економік, проте механізм перетворення заощаджень в інвестиції може істотно різнитися. Головну роль у цьому відіграють рівень розвитку і спосіб координації національної економіки. У бартерній економіці заощадження можуть здійснюватись лише у формі реальних товарів на капітальні блага, перетворюючи його на довготривалий і громіздкий процес.

Запровадження грошового обігу не змінює як суті заощаджень — відкладене споживання, так і їхніх властивостей як джерела інвестиційних ресурсів, але водночас надає їм нової якісної характеристики — високоліквідної форми. Як наслідок, знижуються витрати обігу, інвестиційна діяльність в економіці поживається. Формування монетарного сектору економіки позбавляє інвесторів проблеми самостійно здійснювати заощадження. Завдяки ліквідній формі останніх інвестори, не володіючи достатніх обсягом власних ресурсів, дістають змогу запозичувати надлишки заощаджень у їхніх власників. Інакше кажучи, процеси нагромадження заощаджень та інвестування в економіці з грошовим обігом можуть бути розмежовані. Якщо власник заощаджень є одночасно й інвестором, то, звичайно, така система не потрібна. У цьому разі фізичні особи самостійно приймають рішення про використання власних заощаджень для інвестицій у житлове будівництво чи здійснення індивідуальної підприємницької діяльності (підприємництво без створення юридичної особи, фермерство тощо).

Якщо власник заощаджень не є безпосереднім інвестором, механізм залучення інвестиційних ресурсів в економіку ускладнюється. Тоді фірми повинні не тільки розраховувати ефективність проекту, а й враховувати інтереси власників вільних грошових коштів. Для останніх надання грошей у позику означає відмову від максимальної ліквідності заощаджень, а тому вимагає компенсації у формі процента. Розмір виплат, тривалість і форма запо-

зичення — основні параметри, узгодження яких дає змогу реалізувати інтереси учасників інвестиційної діяльності.

Однією з найсерйозніших причин стагнації вітчизняної економіки є відсутність активної державної політики щодо залучення заощаджень населення для кредитування економіки. Поза банками перебуває 7,9 млрд грн — половина сукупної грошової маси. В Україні є також нелегальна валютна маса, яка обслуговує тіньовий економічний оборот. За експертними оцінками, узагальненими В. Мандибурою та О. Ходачуком, її обсяг становить 8—16 млрд дол. США. Економічно здорова інвестиційна система має базуватися переважно на акумуляції заощаджень населення через фінансово-кредитні інститути, серед яких найперспективнішими для України з організаційно-правових позицій є інститути спільного інвестування, тобто корпоративні й пайові інвестиційні фонди. Але традиційно масовими учасниками інвестиційного ринку країни є банківські установи, тому внаслідок комерційного характеру їх функціонування довгострокові інвестиції, навіть вкладені у найважливіші й найрентабельніші об'єкти виробництва та ринкової інфраструктури, невідгні.

Прибічники активної ролі фінансових інститутів в економічному розвитку особливо наголошують, що в умовах піднесення національного господарства заощаджених коштів, як правило, не вистачає для купівлі додаткових активів. Виникає потреба в банківському кредиті, але наявні пасиви банків, як правило, пов'язані, тому доводиться створювати нові гроші, щоб надати необхідні кредити.

Цей висновок підтверджується і статистичними даними. Так, за результатами досліджень Р. Кінга і Р. Левайна, одержаними за підсумками аналізу інформації по 57 країнах світу за період за 1960—1989 рр., глибина фінансової системи здійснює запізнілий вплив на економічну активність й зумовлює довгострокове економічне зростання упродовж наступних 10—30 років. Показником глибини фінансової інфраструктури Р. Кінг і Р. Левайн розглядають розмір монетизації економіки (відношення грошового агрегату М2 до ВВП, де М2 — сума національної валюти за межами банківської системи і процентних пасивів банків).

Подібні висновки одержані (стосовно 1980-х років) в економічному дослідженні, проведеному Р. Райном і Л. Зінгалесом. При цьому вони відзначають особливу значимість фінансової системи для капіталомістких галузей.

Щодо України, то, проаналізувавши довгострокове кредитування і заощадження за певний період, можна припустити існу-

вання залежності між ними. Зниження рівня інфляції протягом аналізованого періоду свідчить про зменшення складової ризику у структурі процентної ставки за депозитами, що у свою чергу збільшує привабливість вкладів у банках.

Для оцінки ролі банківської системи у формуванні ресурсів економічного зростання України особливого значення набуває аналіз структури фінансових активів населення як організованої форми заощаджень (табл. 1).

Таблиця 1

**ЗАОЩАДЖЕННЯ НАСЕЛЕННЯ У ФОРМІ ФІНАНСОВИХ АКТИВІВ І ЗАОЩАДЖЕННЯ У ГОТІВКОВІЙ ІНОЗЕМНІЙ ВАЛЮТІ, 2002—2008 рр., млн грн**

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Приріст фінансових активів з них	14594	14597	28380	41207	37044	37840	22496
— приріст грошових вкладів і заощаджень у цінних паперах	10184	21592	20475	53297	54880	94526	91212
— заощадження в іноземній валюті	– 825	– 3881	13288	7200	17961	19908	32561
— позики, одержані за виключенням погашених (–)	– 2103	6236	6256	19355	45766	77043	116629

*Джерело:* [www.ukrstat.gov.ua](http://www.ukrstat.gov.ua), [www.bank.gov.ua](http://www.bank.gov.ua)

Дані свідчать про збільшення фінансових активів населення. Порівняння темпів зростання окремих показників дозволяє зробити висновок, що збільшення фінансових активів обумовлене головно збільшенням депозитів населення і вкладень в іноземну валюту.

Основними причинами, які визначають низький рівень депозитів населення в Україні, є:

- недовіра до банківських установ;
- низький рівень доходів населення;
- нестабільний курс національної валюти щодо іноземних валют;
- високий рівень інфляції;
- перевага валютних внесків через недовіру до національної валюти;

- політична нестабільність;
- високий рівень доларизації економіки;
- високий рівень частки доходу, що споживається населенням.

Вирішення даних проблем сприятиме збільшенню частки організованих заощаджень, а й відповідно активізації їх як джерела розвитку фізичного капіталу в Україні.

УДК 338.24 (37.014.53)

*О. О. Курченко*

### **РОЛЬ ОСВІТНІХ ТА НАУКОВИХ ЗАКЛАДІВ У СИСТЕМІ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНИХ КЛАСТЕРІВ ЯК СКЛАДОВА АНТИКРИЗОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ**

В умовах світової фінансової кризи розвинуті країни світу (у тому числі країни ЄС) не припиняють фінансування системи освіти та науки, підтримують цю сферу як з огляду збереження та примноження інтелектуального потенціалу нації, так і з огляду на можливість його залучення до створення системи кластерів, роль яких у сучасній світовій економіці неухильно зростає.

Кластери — це зосередження фірм однієї чи кількох галузей (часто, навіть не пов'язаних між собою), у єдиний виробничо-збутовий цикл від стадії виробництва сировини — до вироблення готової продукції та її збуту. Велику роль у створенні кластерів (як свідчить світовий досвід господарювання) відіграють вищі навчальні заклади та наукові (насамперед, академічні) дослідницькі центри. Така структура побудови кластерів дозволяє «замкнути» («вертикально інтегрувати») у єдиний цикл освітні та наукові установи (як центри, що продукують ідеї та доводять їх від концепції до рівня практичного впровадження); виробників, постачальників, збутову мережу та покупця. З огляду на формування та використання наявних ресурсів, така структура кластерів оптимізує процеси зниження собівартості виробництва, мінімізує транзакційні витрати фірм. Особливу роль у сучасній світовій економіці відіграють технологічні кластери, які виникають у сфері «критичних технологій» (виробництві лікарських препаратів і медичної техніки; у галузях, пов'язаних із ВПК). Кластери є потужною базою для технологічного оновлення національного виробництва та реальною основою для зростання його експортного потенціалу.